

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 11/2009 vp

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2010

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 18 päivänä syyskuuta 2009 lähettänyt hallituksen esityksen valtion talousarvioksi vuodelle 2010 (HE 138/2009 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan. Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentin nojalla sivistysvaliokunta on päättänyt antaa toimialaansa koskevan lausunnon talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- kansliapäällikkö Harri Skog, ylijohtaja Riitta Kaivosoja, ylijohtaja Sakari Karjalainen, taloussuunnittelupäällikkö Matti Väisänen,

- opetusneuvos Jorma Karhu, hallitusneuvos Tuula Lybeck, opetusneuvos Armi Mikkola, kehittämisspäälikkö Jouni Kangasniemi, ylitarkastaja Jaana Walldén ja yli-insinööri Erkki Salmio, opetusministeriö
- puheenjohtaja Matti Uusitupa, Suomen yliopiston rehtorien neuvosto
- johtaja Anneli Kangasvieri ja erityisasiantuntija Kari Sjöholm, Suomen Kuntaliitto
- erityisasiantuntija Olavi Arra, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- projektipäällikkö Ulla Nord, Helsingin Diakonissalaitos
- toiminnanjohtaja Markku Hassinen, Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Perusopetuksessa on tavoitteena, että oppimistulokset ovat parhaiden joukossa kansainvälisissä vertailuissa, suurten opetusryhmien määrä vähenee, perusopetuksesta ja lukiokoulutuksesta välittömästi jatko-opintoihin siirtyvien osuus nousee ja ammatillisesta koulutuksesta työelämään ja jatko-opintoihin siirtyvien osuus lisääntyy. Korkea-asteella tavoitteena on, että koulutuksen ja tutkimuksen laatu ja vaikuttavuus paranevat ja

ovat kansainvälisesti kilpailukykyisiä. Valiokunta pitää tärkeänä, että yliopistoille varmistetaan uuden yliopistolain mukaiset toimintaedellytykset. Valiokunta pitää tärkeänä myös, että tutkinnon suorittamiseen käytetty aika lyhenee ja koulutuksen läpäisy ja korkeakoulujen opiskelija-opettajasuhde paranevat. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että vastavalmistuneiden työllistymistä edistetään.

Valtion aluehallinto uudistuu vuoden 2010 alusta. Opetusministeriön hallinnonalan alueellisia tehtäviä hoidetaan sekä aluehallintoviras-

toissa että elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa. Heikentyvä kuntatalous edellyttää kuntarakenteen ja kuntien palvelurakenteiden uudistamisen jatkamista. Esi- ja perusopetuksen, yleisten kirjastojen, yleisen kulttuuritoimen ja asukaskohtaisen taiteen perusopetuksen valtionosuusperusteet siirretään kuntien valtionosuuslakiin. Valiokunta painottaa sitä, että opetusministeriö asettaa jatkossakin toimialojen politiikkalinjaukset, toiminnalliset tavoitteet ja kehittämistavoitteet, vaikka valtionosuudet yhdistetään valtiovarainministeriön pääluokkaan.

Perusopetus paremmaksi -ohjelmaan esitetään suunnattavaksi ensi vuonna yhteensä 62 miljoonaa euroa. Tästä ryhmäkokojen pienentämiseen suunnataan 30 miljoonaa euroa ja erityisopetuksen vahvistamiseen 15 miljoonaa euroa. Lisäksi kerhotoiminnan tukemiseen ohjataan 8 miljoonaa euroa. Myös taiteen perusopetuksen, joustavan perusopetuksen, aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä vieraskielisten oppilaiden äidinkielen ja suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen voimavaroja lisätään. Osana elvytystoimenpiteitä yleissivistävien oppilaitosten perustamishankkeiden valtuutta korotetaan 49 miljoonalla eurolla.

Ammatillista koulutusta esitetään lisättäväksi sekä syksyn lisäbudjetissa että ensi vuoden talousarviossa yhteensä noin 1300 uudella opiskelijapaikalla. Aikuisväestön osaamisen kehittämiseksi ja työllisyyden parantamiseksi lisätään sekä oppilaitos- että oppisopimusmuotoista ammatillista lisäkoulutusta ja oppisopimustyyppistä täydennyskoulutusta korkeakoulutetuille.

Valiokunta toteaa tyydytyksellä, että talousarvioesityksessä taiteen ja kulttuurin sekä liikunnan ja nuorisotyön määrärahat nousevat yhteensä 51,1 milj. euroa (9,8 %). Veikkausvoittovarojen määrä kasvaa kaikilla sektoreilla. Veikkausvoittovaroja arvioidaan olevan käytettävissä vuonna 2010 yhteensä noin 462,7 miljoonaa euroa.

Nuorisotyön 59 miljoonan euron määrärahoihin sisältyvä 7 miljoonan euron lisäys kohdennetaan nuorten aktiivisen kansalaisuuden edistämiseen, sosiaaliseen vahvistamiseen ja elinolojen parantamiseen sekä erityisesti syrjäytymisen eh-

käisyssä tehokkaaseen nuorten työpajatoimintaan ja etsivään työparitoimintaan. Etsivän nuorisotyön määrärahat lähes kaksinkertaistetaan 4,65 miljoonaan euroon.

Yleissivistävän koulutuksen perustamiskustannusten rahoitus

Perustamishankkeiden valtionosuus on tarkoitus muuttaa valtionavustukseksi vuoden 2010 alusta. Muutosta on perusteltu sillä, että saadaan joustavuutta hallintoon. Tarkoituksena ei ole muuttaa hankekohtaista valtionrahoituksen tasoa.

Yleissivistävän koulutuksen perustamishankkeisiin talousarvioesityksen perusteella voitaisiin myöntää valtionavustuksia yhteensä 86,5 miljoonaa euroa, josta 16,5 miljoonaa euroa toteutusaikaisena. Myönnettävillä valtionavustuksilla on arvioitu voitavan rakentaa tai peruskorjata tilat 16 000 oppilaalle.

Opetusministeriössä ollaan parhaillaan valmistelemassa perustamishankkeiden rahoitussuunnitelmaa vuosille 2010–2013. Mikäli suunnitelma olisi valmisteltu menokehysten pohjalta, siihen olisi voitu ottaa noin 26 % esitetyistä hankkeista. Suunnitelmassa tullaan nimeämään myös osa elvytyksen lisärahoituksella rahoitettavista hankkeista, mutta pääosin elvytys-hankkeet on tarkoitus valita vuoden 2009 lopussa tehtävien valtionapuhakemusten perusteella.

Valiokunta pitää tärkeänä, että lisärahoitushankkeista päätettäessä painotetaan kosteus- ja homeongelmista johtuvia hankkeita, mutta myös muita tarpeellisia hankkeita tulee rahoittaa. Näiden hankkeiden valtionrahoituksen tasona valtiovarainministeriön ns. elvytystyöryhmän esityksen mukaisesti on noin 75 % nykyisen valtionosuuden tasosta.

Valiokunta korostaa sitä, että liian suuri osa hankkeista jää ilman valtion tukea ja välttämättömätkin hankkeet lykkäytyvät tai jäävät kokonaan toteuttamatta. Jälkirahoitus johtaa monissa tapauksissa samaan, koska kunnalla ei ole mahdollisuutta rahoittaa hanketta toteuttamisen aikana. Valiokunta korostaa rakentamishankkeiden työllistävää vaikutusta, minkä takia valtion

tulisi kannustaa hankkeiden toteuttamiseen. Valiokunnan näkemyksen mukaan kuntia pitäisi kannustaa aikaistamaan hankkeita ilman, että valtionosuus pienenee aikaistuksen myötä. Tällä vältetään se, että moni tärkeä kohde jäisi kokonaan toteutumatta.

Valiokunta ehdottaa perustamiskustannusten avustuksiin lisättäväksi 3 miljoonaa euroa ja toteutumisaikaista valtuutta korotettavaksi vastaavasti.

Yliopistojen rahoitus

Yliopistojen muuttuminen 1.1.2010 lukien itsenäisiksi julkisoikeudellisiksi laitoksiksi tai säätiölain mukaisiksi säätiöiksi muuttaa myös talousarvioehdotusta. Yliopistoista tulee itsenäisiä oikeushenkilöitä, ja ne ovat siten valtion budjettitalouden ulkopuolella. Valiokunta pitää välttämättömänä yliopistojen taloudellisten toimintaedellytysten turvaamista. Riittävällä valtion rahoituksella on suuri merkitys yliopistolain uudistuksessa yliopistoille asetettujen tavoitteiden toteutumisessa.

Valtionrahoituksen määrärahat yliopistojen toimintaan ovat talousarvioehdotuksessa momentilla 29.40.50. Lisäys kuluvaan vuoteen verrattuna on 98 miljoonaa euroa. Vertaaminen edelliseen vuoteen on kuitenkin hankalaa, koska talousarvioesityksen sisällä on runsaasti myös teknisiä muutoksia ja yliopistojen toiminnan kehittämisen kannalta läpivirtauserinä pidettäviä lisäyksiä, kuten alv-kompensaatio, aiemmat palkkojen tarkistukset ja VAEL-maksun muutokset. Uuden yliopistolain mukainen kustannustason nousun tarkistaminen tapahtuu ensimmäisen kerran määriteltäessä yliopistojen valtion rahoitusta vuodelle 2011.

Talousarvioehdotuksessa ei ole esitetty määrärahaa yliopistojen työnantajan työttömyysvakuutusmaksuun, jonka arvioidaan olevan vuonna 2010 noin 35 miljoonaa euroa. Budjettiriihen yhteydessä hallitus päätti, että uusimuotoisille yliopistoille syntyvän työttömyysvakuutusmaksujen maksuvelvoitteen lykkäämistä selvitetään. Yliopistojen taloudellinen asema heikenee merkittävästi, mikäli työttömyysvakuutus-

maksujen maksuvelvoite tulee yliopistojen hoitettavaksi talousarvioon esitetyn kehyksen puitteissa. Sivistysvaliokunta pitää työttömyysvakuutusmaksun osalta välttämättömänä sellaista ratkaisua, joka ei vähennä yliopistojen toimintaan tarkoitettua rahoitusta. Jos tämä ei toteudu, yliopistoille tulee kompensoida työttömyysvakuutusmaksut. Sen vuoksi valiokunta esittää ehdollisesti 35 miljoonan euron lisäystä talousarvioon.

Uuden yliopistolain käsittelyn yhteydessä sivistysvaliokunta totesi mietinnössään (SiVM 5/2009 vp — HE 7/2009 vp), että riittävä perusrahoitus on perusedellytys sille, että yliopistot voivat asianmukaisesti hoitaa tutkimus- ja koulutusvelvoitteensa, myös taloudellisesti vaikeissa suhdannetilanteissa. Hyväksyessään lakiehdotuksen eduskunta edellytti, että koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi ja laadun turvaamiseksi yliopistoille turvataan riittävä perusrahoitus. Rahoitusta tulee kanavoida tasapuolisesti kaikille tieteenaloille.

Opetusministeriöltä saadun selvityksen mukaan yliopistojen valtion rahoituksesta on varauduttu kohdentamaan rahoitusta yliopistokeskusten toimintaan yliopistokeskuksia koordinoivien yliopistojen kautta. Rahoituksen määrä 4 020 000 euroa vastaa aiemmin yliopistojen yhteisistä menoista kohdennetun rahoituksen ja yliopistojen toimintamenoista yliopistokeskusten koordinaatioon osoitetun rahoituksen yhteismäärää. Yliopistot voivat osoittaa yliopistokeskuksille lisäksi rahoitusta omien päätöstensä mukaan, kuten muillekin toimintayksiköilleen.

Opettajankoulutuksen rahoitus

Opettajien peruskoulutus. Yliopistouudistuksen johdosta valiokunnan mielestä on vaarana, että yliopistojen sisällä rahoituksesta päätettäessä opettajankoulutus saa liian vähän huomiota. Yliopistojen tulee kuitenkin kantaa uudessa järjestelmässäkin vastuunsa opettajankoulutuksesta niin, että valtakunnallisesti ja alueellisesti koulutusta järjestetään riittävästi.

Valiokunta on huolestunut siitä, että erityisesti yliopistollisen lastentarhanopettajakoulutuk-

sen määrä ei ole riittävä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan varhaiskasvatuksen ryhmissä lastentarhanopettajan koulutuksen saaneiden määrä vähentyy huomattavasti. Tämän seurauksena ryhmissä korostuu hoiva- ja hoitotyö opetuksellisten ja kasvatuksellisten seikkojen kustannuksella.

Ammatillisessa koulutuksessa on tällä hetkellä joillain aloilla pulaa pätevistä opettajista. Hakijoita ammatilliseen opettajankoulutukseen kuitenkin on, ja ylempi ammatillinen korkeakoulututkinto tulee lisäämään hakeutuvien määrää. Hetkellisen opettajapulan varjolla ei tule missään nimessä nyt lähteä laskemaan ammatillisen koulutuksen opettajan kelpoisuusvaatimuksia.

Ruotsinkielistä opettajien peruskoulutusta annetaan Åbo Akademin Vaasan yksikössä. Valiokunta pitää välttämättömänä koulutuksen järjestämistä siten, että myös Etelä-Suomen kouluihin saadaan riittävästi päteviä ruotsinkielisiä opettajia. Tämä edellyttää myös panostuksia monipuoliseen, pätevyyttä antavaan koulutukseen Etelä-Suomessa. Tällä hetkellä vallitsee pula esim. pätevistä ammattiopettajista, lastentarhanopettajista ja joidenkin aineiden aineenopettajista.

Harjoittelukoulujen rahoitus. Harjoittelukoulut ovat keskeinen osa suomalaista opettajankoulutusjärjestelmää. Uudessa yliopistolaissa harjoittelukoulujen tehtävät ja toiminta on säilytetty entisellään. Harjoittelukoulujen ongelmana on ollut jo useita vuosia kokonaisbudjettikehityksen pysähtyneisyys. Eduskunta on useana vuonna joutunut talousarvion käsittelyn yhteydessä toteamaan, että harjoittelukouluille varatut määrärahat ovat riittämättömät ja lisännyt niitä. Muun muassa kuluvan vuoden talousarvionmietinnössään valtiovarainvaliokunta käsitteli niitä vaaroja ja negatiivisia seurauksia, joita voi syntyä, ellei harjoittelukoulujen asianmukaisesta rahoituksesta huolehdita.

Harjoittelukoulujen rahoitusjärjestelmä valtion talousarvion sisällä muuttuu vuoden 2010 alusta. Harjoittelukoulujen budjetti oli aikaisemmissa talousarvioissa omana momenttinaan. Yli-

opistojen toimintamenomomentilla harjoittelukoulujen määrärahoihin sisältyvät opettajankoulutukseen kuuluvan ohjatun harjoittelun toteutukseen tarkoitetut määrärahat. Vuodelle 2010 harjoittelukoulujen ohjatussa harjoittelussa suoritettujen opintopisteiden määräksi esitetään talousarviossa 42 000 opintopistettä. Rahoituksellisesti tämä vastaa harjoittelukoulujen nykyisen toiminnan volyyymia. Vuoden 2010 talousarvioesityksessä harjoittelukoulujen esi- ja perusopetuksen rahoitus 34 837 000 euroa on siirretty kuntien peruspalvelujen järjestämiseen tarkoitettun valtionosuuden piiriin. Muu harjoittelukoulujen rahoitus 43 998 000 on siirretty osaksi yliopistojen valtionrahoitusta eli momenttia 29.40.50.

Opettajaharjoittelua tapahtuu paljon myös harjoittelukoulujen ulkopuolella, koska esimerkiksi lastentarhanopettajat tai aikuisopetuksen opettajaksi opiskelevat eivät voi saada harjoittelukokemusta harjoittelukouluissa. Lisäksi opettajankoulutuksen keskeisiin periaatteisiin kuuluu, että jokaisella opettajalla tulee olla myös kokemuksia ns. normaalissa peruskoulussa, ja siksi kenttäharjoittelu täydentää normaalikoulujen harjoittelua. Alustavien tietojen mukaan harjoittelukoulujen ulkopuolisen harjoittelun laajuudeksi on suunniteltu vuonna 2010 noin 18 000 opintopistettä. Mikäli tämä toteutuu ilman erikseen osoitettua lisärahoitusta, kustannukset kohdistuvat yliopistojen toimintarahoitukseen.

Opettajien täydennyskoulutus. Valiokunta katsoo, että opettajien täydennyskoulutus on riittämätöntä. Täydennyskoulutuksen tarpeet ovat suuret ja järjestettävän täydennyskoulutuksen tulisi vastata työuran eri vaiheissa olevien opettajien ja rehtoreiden tarpeisiin. Täydennyskoulutuksessa on tärkeää ottaa huomioon muun muassa aineenhallinta, yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot, erityisopetus, opintojen ohjaus, kansainvälistyvä maailma ja siitä seuraava tarve monikulttuurisuuteen kasvamiseen ja kasvattamiseen sekä uudet opetusmenetelmät. Oppilaitosjohton täydennyskoulutuksessa keskeisellä sijalla on henkilöstö- ja pedagoginen johtaminen. Myös

kaikilla esiopetuksen piirissä työtään tekeillä tulisi olla mahdollisuus täydennyskoulutukseen.

Opettajien täydennyskoulutusohjelman (Osaava-ohjelman) rahoitukseen esitetään 8 miljoonan euron lisäpanosta, mikä mahdollistaa 34 000 opettajan valtiorahoitteen täydennyskoulutuksen. Myös maahanmuuttajataustaisen opetushenkilökunnan täydennyskoulutusta lisätään. Valiokunta pitää Osaava-ohjelman käynnistämistä tärkeänä. Tärkeää on myös se, miten täydennyskoulutukseen osoitettavat rahat kannavoidsaan alueellisten toimijoiden (ELY ja AVI) kesken. Täydennyskoulutuksen lisääminen ei saa johtaa kalliisiin rakenteisiin, vaan itse toimintaan ja esimerkiksi verkottumiseen.

Jotta täydennyskoulutuksen määrää voidaan lisätä ja saavutettavuutta parantaa, valiokunta esittää opettajien täydennyskoulutuksen määrärahaa korotettavaksi 2 miljoonalla eurolla.

Työpajatoiminnan kehittäminen ja etsivä nuorisotyö

Vuonna 2008 Länsi-Suomen lääninhallituksen tekemässä työpajaselvityksessä laskettiin työpajojen asiakkaina Suomessa olleen lähes 15 000 eri-ikäistä valmentautujaa. Nuorisotyöttömyyden kasvaessa voimakkaasti, työpajoissa valmentautuvien määrän ennakoita kasvavan edelleenkin. Vuoden 2010 tavoitteena on tavoittaa etsivän työparitoiminnan avulla 5 000 nuorta ja saattaa jatkotoimenpiteisiin 3 500. Tavoitteen toteutuminen vaatii päätöksiä myös jatkopolkujen ja -toimenpiteiden turvaamiseksi. Kuntien taloudelliset vaikeudet uhkaavat työpajatoiminnan jatkuvuutta. Monissa kunnissa työpajat viestivät siitä, että pajat ovat täynnä ja palveluihin alkaa olla jonoja.

Valtiontalouden tarkastusviraston raportissa vuodelta 2007 nostetaan työpajatoiminta yhdeksi keskeisimmäksi keinoksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Yhteiskunnan näkökulmasta työpajatoiminta ei ole kallista, sillä oikea-aikainen toimenpide säästää yhteiskuntaa paljon kalliimmilta kustannuksilta.

Valtion budjettiin opetusministeriön hallinnonalan nuorisotyön osuuteen vuodelle 2010

esitetään varattavaksi määrärahaa etsivään työparitoimintaan 4,6 miljoonaa euroa sekä nuorten työpajatoiminnan laajentamiseen 1,4 miljoonaa euroa. Työpajatoiminnan tuen perusteluissa mainitaan hallitusohjelman mukainen tavoite saada työpajatoiminta maan kattavaksi.

Etsivä nuorisotyö eli työparitoiminta on ollut tehokas nuorille kohdennettu palvelumuoto, ja yhteistyö työpajojen kanssa on toiminut hyvin. Suuri osa etsivän työn 56 työparista toimii työpajaympäristössä. Vuonna 2009 on löydetty lähes 2 000 nuorta, joista jatkopoluille ja muihin palveluihin on siirtynyt 1 400 nuorta. Työpajat ovat tarjonneet monille nuorille hyvän polun alkuvaiheen, jolloin on myös voitu ennaltaehkäistä syrjäytymistä.

Etsivän työparitoiminnan kautta löytyneistä nuorista osa on erityisten tukitoimenpiteiden tarpeessa. Työpajoissa kehitetty starttivalmennus on yksi etsivän työparitoiminnan ja työpajojen yhteistyön konkreettinen palvelumalli. Etsivä työparitoiminta soveltuu myös hyvin monialaiseen viranomaisyhteistyöhön.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan etsivän työparitoiminnan ensimmäisen toimintavuoden tulokset osoittavat, että nuoret tarvitsevat sellaisia palveluja, joissa toiminta ja tukipalvelut yhdistyvät. Opetusministeriön mukaan vain 3,5 % nuorista kieltäytyi kokonaan yhteistyöstä, mistä voidaan päätellä, että nuoret arvostavat ja haluavat heille suunnattuja palveluja. Hallituksen esityksessä mainitaan työpajatoiminnan yhdeksi tavoitteeksi, että 70 % työpajanuorista sijoittuu koulutukseen, työhön tai muihin ohjattuun toimintaan pajajakson jälkeen.

Aiemmista selvityksistä tiedetään, että ammatillisen perustutkinnon keskeyttäneet muodostavat suurimman ryhmän työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista. Etsivien työparien ensimmäisen vuoden aikana tavoitetuista nuorista peräti 36 % oli joko ammatillista perustutkintoa suorittamassa olevia nuoria tai opiskelunsa jo keskeyttäneitä nuoria.

Riittävä rahoitus työpajoille turvaa osaltaan etsivän työparitoiminnan, työpajojen ja viranomaisten moniammatillisen yhteistyön hyvin alkanee ja kehittyvät käytännöt. Ollakseen teho-

kasta etsivä työparitoiminta tarvitsee tuekseen paikkoja, joihin löytyneitä nuoria voidaan sijoittaa. Ilman työpajoja ja niiden toiminnallista ympäristöä kaikkein heikoimmassa asemassa oleville nuorille ei ole mitään vaihtoehtoisia yhteisöjä ja sijoittumispaikkoja.

Valiokunta pitää tärkeänä työpajatoiminnan laajentamista koko maata kattavaksi. Valiokunta kuitenkin painottaa sitä, että tarpeet eri kunnissa ovat erilaiset ja tämä tulee ottaa toiminnan kehittämisessä huomioon. Työpajatoiminta on edelleenkin valtion avustusten, kuntarahoituksen ja erilaisten kehittämisprojektien varassa, eivätkä kaikki kunnat ole voineet tai halunneet vakinaistaa toimintaa. Valiokunta esittää 1,1 miljoonan euron lisäystä työpajatoiminnan vahvistamiseen ja laajentamiseen.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

että momentille 29.30.20 lisätään 2 000 000 euroa opettajien täydennyskoulutuksen laajentamiseen,

että momentille 29.10.34 lisätään 3 000 000 euroa perustamiskustannusten rahoittamiseen,

että momentille 29.40.50 lisätään tarvittaessa 35 000 000 euroa yliopistojen työttömyysvakuutusmaksujen kompensointiin ja

että momentille 29.91.51 lisätään 1 100 000 euroa lisäyksenä työpajatoiminnan tukemiseen.

Helsingissä 14 päivänä lokakuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Raija Vahasalo /kok
vpj. Tuomo Hänninen /kesk
jäs. Outi Alanko-Kahiluoto /vihr (osittain)
Paavo Arhinmäki /vas (osittain)
Merikukka Forsius /kok
Timo Heinonen /kok
Anneli Kiljunen /sd
Sanna Lauslahti /kok (osittain)

Jukka Mäkelä /kok
Mikaela Nylander /r
Lauri Oinonen /kesk
Tuula Pelttonen /sd
Tuomo Puumala /kesk
Leena Rauhala /kd
Pauliina Viitamies /sd
vjäs. Ilkka Kantola /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

*Perustelut***Oppilaiden oikeus perusopetukseen varmistettava kaikissa tilanteissa**

Koulutus luo osaamista, jonka avulla Suomi voi nousta taantumasta ja vahvistaa kilpailukykyään. Siksi erityisesti koulutuksen rahoitusta ei voi tarkastella vain tämän hetken näkökulmasta. Koulutukseen panostetaan Suomessa vähemmän kuin OECD-maissa keskimäärin. OECD:n vuosittaisen vertailun mukaan opettaja-oppilas-suhdeluvut ovat meillä korkeita, luokkaopetuksen määrä toiseksi vähäisin OECD-maista ja opettajien palkkojen osuus koulutuskustannuksista ennätysalhainen. Samalla kun kilpailijamaissa sijoitetaan lisää koulutukseen ja sitä kautta koko yhteiskunnan tulevaisuuteen, suomalaiset jäävät niistä koko ajan enemmän jälkeen. Lailla säädettäviin uusiin tehtäviin ja nykyisten tehtävien laajentamiseen tulee myöntää riittävät valtionosuudet. Hallitusohjelman mukaisesti valtionosuuden tulisi olla uusiin tehtäviin vähintään 50 prosenttia.

Kuntien taloudellinen tilanne heikkenee nopeasti, ja kunnissa on suunniteltu mittavia leikkauksia opetustoimeen. YLEn alkusyksystä teettämän kyselyn mukaan kunnista 30 prosenttia valitsi vaihtoehtoista opetuksen, kun kysyttiin, mistä palveluista kunta aikoo säästää eniten. Jo parisenkymmentä kuntaa on ilmoittanut aikovansa lomauttaa opettajia ensi vuonna, ja useat harkitsevat sitä. Kuntien päätökset ja suunnitelmat uhkaavat perustuslaissa säädettyjen perusoikeuksien toteutumista ja vaarantavat kansalaisten yhdenvertaisuutta. Valtiontalouden tarkastusvirasto pitää suurimpana yhdenmukaisuutta vaarantavana ongelmana opettajien lomautuksia. Opetusministeri Henna Virkkunen on kyllä julkisuudessa varoitellut, että opetuksesta säästäminen on lyhytnäköistä, mutta huoli ei ulotu tarpeeksi konkreettisiin toimenpiteisiin opetuksen rahoituksen turvaamiseksi. Valtion ensi vuo-

den budjetilla ei vahvisteta tasa-arvoa eikä pienennetä ryhmäkokoja.

Kuntien talousahdingon lisäksi esimerkiksi perusopetuksen laadun parantaminen valmisteilla olevien laatukriteerien mukaisesti ja kaavailtu erityisopetusuudistus vielä kasvattavat väistämättä perusopetuksen kustannuksia. Yleisopetusryhmiin integroitavat erityistä tukea tarvitsevat oppilaat asettavat lisähaasteen opetusryhmien koon pienentämiselle, opettajien täydennyskouluttamiselle ja muille tukitoimille. Erityisopetuksen uudistus vaatii pitkäaikaisen ja kattavamman rahoituksen. Myös opinto-ohjausta ja oppilashuoltoa tulisi lisätä joka tasolla.

Tällä hetkellä opettajien täydennyskoulutus on riittämätöntä. Myös opettajien peruskoulutuksessa on tarvetta lisäpaikkoihin esimerkiksi erityisopetuksen ja opinto-ohjaajien kohdalla. Yliopistouudistuksen myötä opettajien peruskoulutus on jäämässä tutkimuksen jalkoihin. Suoraan tietylle koulutusosalalle, esimerkiksi opettajien koulutukseen, suunnattua rahoitusta ei talousarvioesityksessä ole.

Opetusryhmien ja päivähoidon lapsiryhmien ryhmäkokoja on saatava pienennettyä. Syksyn kuntatodellisuus näyttää, että ryhmäkoot ovat pysyneet ennallaan tai kasvaneet entisestään. Hallituksen toimilla opetusryhmien kokoihin ei ole tullut merkittäviä muutoksia. Sosialidemokraatit ovat esittäneet, että ryhmäkokojen pienentämiseen osoitettaisiin enemmän määrärahoja, ja että peruskoulun opetusryhmien maksimikoko pitäisi määritellä lailla.

Koulutuksen voimavarojen turvaaminen kunnissa on jatkossa entistä vaikeampaa, kun ensi vuoden alussa siirrytään uuteen valtionosuusjärjestelmään. Kaavaillut sosiaali- ja terveydenhuollon sekä esi- ja perusopetuksen ja eräiden muiden opetusministeriön hallinnonalan valtionosuuksien yhdistäminen ja siirtyminen oppilaskohtaisista valtionosuuksista asukaskohtaisiin valtionosuuksiin lisäävät järjestelmän laskennallisuutta. Tällöin toiminnan ja talouden

yhteys etäänny ja samalla rahoituksen ohjausvaikutus heikkenee. Kun valtionosuudet keskittään yhteen ministeriöön, pitää perusopetuksen ohjausjärjestelmän kokonaisuuden ymmärrettävyyteen kiinnittää erityistä huomiota.

Hallituksen esittämät valtionosuudet kuntien opetustoimeen ovat riittämättömät tilanteessa, jossa kunnat joutuvat karsimaan perusopetuksen laadusta. SDP on ehdottanut talousarvioaloitteessaan valtionosuuksiin 100 miljoonaa euroa lisää kuntien opetustoimeen.

Nyt on oikea aika kouluttaa

Työttömien työntekijöiden määrä kasvaa jatkuvasti. Ammatillisen ja alueellisen liikkuvuuden edistäminen on keskeinen tekijä, kun etsitään ratkaisuja työttömyyteen. Tarvitaan monipuolisia toimia. Työvoiman osaamistason parantaminen on tärkeä osa työelämän muutosturvaa. Aikuiskoulutuksen kehittämiseen tarvitaan lisävoimavaroja esitettyä enemmän ja aikuiskoulutuksen kentälle tarvitaan uudenlaisia toimintatapoja. SDP on ehdottanut lisäystä ensi vuodelle 30 miljoonaa euroa.

On tärkeää, että vailla ammatillista koulutusta olevien tai vanhentuneen koulutuksen omaavien koulutustason kohottamiseen esitettäisiin lisää rahaa. Hallitus nimittäin ensi töikseen lakautti edellisen hallituksen perustaman Nostekoulutuksen ja sen rahoituksen. Myös työssä opimisen laadun varmistaminen edellyttää opettajien työelämätaitojen ja työpaikkaohjaajien koulutuksen lisäämistä ja tarvitsee lisävoimavaroja. Ammatillinen koulutus tarvitsee myös tutkimus- ja kehittämisrahaa alueellisen tehtävän toteuttamiseen mm. lisäämällä työelämän kehittämis- ja palvelutehtävään osoitettua rahoitusta. Myös korkeasti koulutettujen lisäkoulutukseen on panostettava enemmän.

Ammatillisen koulutuksen aloituspaikkojen tarpeen selvittämiseen tarvitaan ennakointia

Ammatillisen koulutuksen suorittaneen työvoiman tarve ja ammatillisen koulutuksen suosio on

jatkuvasti kasvanut. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa nuorten on myös järkevää panostaa koulutukseen, kun työ- ja harjoittelupaikkoja on niukasti tarjolla. Ammatillisen peruskoulutuksen aloituspaikkoja on lisättävä enemmän, jotta suomalaisen elinkeinorakenteen muutokseen, väestön ikääntymiseen ja alakohtaiseen työvoimapulaan kyetään vastaamaan. Hallituksen tekemät paikkalisäykset eivät riitä täyttämään vajetta. Vielä jatkossakin suuri määrä ammatilliseen koulutukseen hakeneista jää väistämättä ilman koulutuspaikkaa. Viime kevään yhteishaussa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten tilanne on myös selvitettävä. On myös huomioitava, että ammattistartti ei saa viedä perusopetuksen resursseja vaan siihen on kohdennettava omat voimavarat erikseen. Lisäksi ammatillisen koulutuksen aloituspaikkojen kohdentumiseen on kiinnitettävä enemmän huomiota niin, että oikeat paikat kohdentuvat oikeille opiskelijoille. SDP vaatii hallitusta lisäämään 5 miljoonaa ammatilliseen peruskoulutukseen.

Ammattikorkeakoulut työelämän asiantuntijoita

Ammattikorkeakoulut toimivat erityisesti omalla alueellaan yhteistyössä elinkeino- ja muun työelämän sekä suomalaisten ja ulkomaisten korkeakoulujen samoin kuin muiden oppilaitosten kanssa. Ne ovat merkittävä työelämän asiantuntijoiden kouluttaja sekä alueensa työelämän kehittäjä. Ammatikorreakoulujen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta ei saa budjetista riittävästi rahoja. Ammatikorreakouluja tulisi rohkaista entisestään suunnittelemaan paikallisten yrittäjien kanssa kehittämishankkeita, joihin myös vastavalmistuneet opiskelijat voisivat työllistyä 3–6 kuukaudeksi.

Lisäksi olisi hyödyllistä, jos oppilaitoksissa voitaisiin järjestää ammatikorreakouluopintojen täydentämismahdollisuus ja ylempien ammattikorreakouluopintojen suoritusmahdollisuus työstä lomautetuille. Sosialidemokraatit osoittaisivat ammatikorreakouluille 3 miljoonaa esitettyä enemmän.

Huoli tasa-arvoisen yliopistoverkon vaarantumisesta aiheellinen

Sosialidemokraatit esittivät keväällä 2009 vaihtoehdon hallituksen tuomaan uuteen yliopistolaikiin. Katsoimme, että laissa ei olisi täyttynyt esimerkiksi yliopistojen autonomian vahvistaminen. Hallitus joutuikin muuttamaan lain keskeisiä kohtia. Samassa yhteydessä kritisoiimme hallituksen tapaa arvottaa rahoituksella eri yliopistoja. Esimerkiksi uusi Aalto-yliopisto saa kohtuuttoman potin verrattuna muihin julkisoikeudellisiin yliopistoihin, joiden saama rahoitus on huvennut nousseisiin kustannuksiin.

17,3 miljoonaa euroa on täysin riittämätön summa muiden yliopistojen toimintaedellytysten turvaamiseksi. On otettava huomioon myös tuottavuusohjelman perusteella tehtäväksi ehdotetut yliopistojen rahoituskehysten leikkaukset. Valtion on pidettävä huolta, että tieteenalat, jotka eivät saa kerätyksi yksityistä rahoitusta saavat korvaavan rahoituksen. SDP on jo aikaisemmin esittänyt, että yliopistojen perusrahoitusta olisi tullut 200 miljoonalla eurolla vaalikauden aikana tiede- ja teknologianeuvoston suosituksen mukaisesti. Ensi vuodelle perusrahoitusta pitäisi lisätä 27 miljoonaa euroa.

Koulut kuntoon työllisyyttä tukemalla

Eri puolilla Suomea on tärkeitä ja työllistäviä hankkeita, jotka eivät käynnisty ilman valtion lisärahoitusta. Suomessa on useita kosteus- ja homevaurioista kärsiviä koulurakennuksia, jotka vaativat pikaista kunnostamista. Homekoulujen korjausta ja muita kiireellisiä rakennus- ja peruskorjaushankkeita on vauhditettava. Koulurakentamiseen tarvitaan enemmän varoja, jotta sisäilma- ja homeongelmat pystytään korjaamaan. Esitimme, että homekoulujen korjauksiin osoitettaisiin vielä 30 miljoonaa euroa. Lisäksi avustusta tulee edelleen myöntää kustannuskehitys huomioiden. Hallitus on itsekin todennut hallitusohjelmassaan, että koulujen perustamishankkeiden rahoitusjärjestelmä säilytetään.

Nuorten työpajatoimintaa tuettava

EU -maiden vertailussa Suomi on edelleenkin Euroopan heikoimpia maita niissä toimenpiteissä, joilla nuorisotyöttömyyttä pyritään ehkäisemään. Tällä hetkellä nuoria työttömiä tilastoidaan Suomessa olevan liki 60 000.

Nuorten työpajatoiminta edistää nuorten työssä oppimista, lisää ammatillisia valmiuksia sekä tukee nuorten ammatinvalintaprosessia. Työpajatoiminnalla ennaltaehkäistään työttömien tai opintonsa keskeyttäneiden nuorten syrjäytymistä. Lisäksi toiminnalla helpotetaan päihde- ja mielenterveysongelmaisia ja maahanmuuttajia pääsemään kiinni työelämään. On huomioitava myös, mitä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ilman työpajatoimintaa maksavat yhteiskunnalle. Useista kunnista kantautuu tietoja, joiden mukaan työpajatoimintaa ollaan säästösyistä supistamassa tai lakkauttamassa. Tällöin myös etsivän työparitoiminnan, työpajojen ja viranomaisen moniammatillisen yhteistyön hyvin alkanee ja kehittyneet käytännöt ovat vaarassa. SDP haluaa osoittaa nuorten työpajatoimintaan 3 miljoonaa enemmän.

Kirjastoja tuettava

olemme huolissamme myös kirjastorakentamiseen varattujen määrärahojen riittävydestä. Lisäksi näkövammaisten kirjastopalvelujen toiminta on turvattava. Valtion tuottavuusohjelma on viemässä sieltä 3 henkilötyövuotta, ja kertamenona sinne on kohdistettu 350 000 euron säästötoimet. Olemme jo aikaisemmin vaatineet, että kirjastoille pitäisi suunnata 2 miljoonaa euroa enemmän.

Mielipide

Edellä olevan perustella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.10.30 lisäyksenä 100 000 000 euroa valtionosuuteen ja -avustukseen yleissivistävän koulutuksen käyttökustannuksiin budjettiperusteisesti,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.30.21 lisäyksenä 30 000 000 euroa aikuiskoulutukseen,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.20.30 lisäyksenä 5 000 000 euroa ammatilliseen peruskoulutukseen budjettiperusteisesti,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.40.30 lisäyksenä 3 000 000 euroa ammattikorkeakoulujen käyttökustannuksiin budjettiperusteisesti,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.40.50 lisäyksenä 27 000 000

euroa julkisoikeudellisten yliopistojen toimintaan,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.10.34 lisäyksenä 30 000 000 euroa homekoulujen korjauksiin,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.91.51 lisäyksenä 3 000 000 euroa nuorten työpajatoimintaan,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.80.34 lisäyksenä 2 000 000 euroa yleisten kirjastojen perustamiskustannuksiin ja

että valtiovarainvaliokunta muutoin ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14 päivänä lokakuuta 2009

Tuula Peltonen /sd
Anneli Kiljunen /sd

Ilkka Kantola /sd
Pauliina Viitamies /sd

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut**1. Perusopetuksen valtionosuuksien lisääminen luokkakokojen pienentämiseksi sekä oppivelvollisuuden ulottamiseksi 18 ikävuoteen**

— perusopetuksen ja lukion valtionosuuksien momentille 29.10.30 budjettiperusteisesti yhteensä (luokkakokojen pienentäminen ja oppivelvollisuuden laajentaminen yhteensä) 37 000 000 euroa

— ammatillisen koulutuksen valtionosuuksien momentille 29.20.30 lisäyksenä 8 000 000 euroa budjettiperusteisesti

— oppisopimuskoulutuksen valtionosuuksien momentille 29.30.32 lisäyksenä 6 000 000 euroa budjettiperusteisesti

1.1. Luokkakokojen pienentäminen

Valtion talousarvioesitys ei lupaa kunnille riittävästi rahoitusta perusopetuksen laadukkaaseen toteuttamiseen ja luokkakokojen pienentämiseen. Varojen riittämättömyys johtaa myös pienten koulujen, erityisesti kyläkoulujen, lakkauttamiseen ja pienten koululaisten koulumatkojen pidentymiseen alueilla, joissa on jo nyt pitkät matkat.

Peruskoulun luokkakoot ovat kasvamassa liian suuriksi, mikä heikentää erityisesti erityistä tukea tarvitsevien lasten mahdollisuuksia pärjätä koulussa. Lisäksi se vaikeuttaa opettajien mahdollisuuksia ottaa huomioon lasten erilaiset oppimistarpeet. Peruskoulun keskeyttäneiden määrä on huolestuttava.

Tukiopetukseen ja oppilashuoltoon kohdistettuja voimavaroja on viime vuosina leikattu tuntuvasti. Erityisen voimakkaasti leikkaukset ovat kohdistuneet erityisopetukseen. Säästöjen vuoksi luokkiin on myös integroitu erityistä ohjausta tarvitsevia lapsia. Samalla ryhmäkoot ovat jatkuvasti kasvaneet. Liian suuret ryhmäkoot ovat todellinen ongelma, joka tuli kouluhimme lamman säästöjen seurauksena. Koululuokkien liian suuren koon takia opettajan on mahdotonta ottaa

huomioon riittävästi kaikkien oppilaiden erilaisia tarpeita. Opettajan riittävä huomio ja keskinäinen vuorovaikutus opetuksessa on lapsille ensiarvoisen tärkeää. Lasten ja nuorten laiminlyönti koulussa lisää syrjäytymistä, joka tulee yksilölle ja yhteiskunnalle myöhemmin kalliiksi.

OECD:n Pisa-tutkimuksen tuloksen mukaan suomalainen peruskoulujärjestelmä on maailman paras. Tästä huolimatta oppimisvaikeuksista kärsivien lasten määrä lisääntyy jatkuvasti. Oppilaskohtaisen tuen tarjoaminen on tärkeää etenkin oppimisvaikeuksista kärsiville lapsille. Tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsen syrjäytyminen on estettävissä turvaamalla hänen pärjäämisensä koulussa. Perusopetuksen ryhmäkokojen on oltava kohtuullisia, jotta opettajalla on mahdollisuus nykyistä oppilaslähtöisempään opetukseen. Pienemmissä opetusryhmissä opettajalla on mahdollisuus osallistua enemmän myös oppilaiden kasvatustyöhön ja tukea siten perheitä.

Kuntien taloudellisten vaikeuksien takia on pelkona, että useissa kunnissa joudutaan opetusryhmäkokoja kasvattamaan entisestään. Kunnille on turvattava mahdollisuus järjestää laadukasta perusopetusta. Laadukas opetus- ja kasvatustyö, turvallinen koulu ja riittävät voimavarat mahdollistavat koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen.

Ehdotamme valtion vuoden 2010 talousarvioon lisättäväksi edellisillä perusteilla budjettiperusteisesti momentille 28.90.30 25 000 000 euroa kuntien opetustoimen valtionosuuksiin ja luokkakokojen pienentämiseen.

1.2 Määrärahan osoittaminen oppivelvollisuuden ulottamiseksi 18 ikävuoteen perusopetuksen ja lukio-opetuksen voimavaroja lisäämällä

Ehdotuksemme tarkoituksena on lisätä perusopetuksen sekä lukio- ja ammatillisen opetuksen oppilaspaikkamäärää sekä oppisopimuskou-

lutuksen opiskelijamäärää. Vasemmistoliitto haluaa perusopetukseen lisättäväksi 4 000 paikkaa, lukioon 2 000 lisäpaikkaa sekä ammatilliseen opetuksen 4 000 lisäpaikkaa sekä oppisopimuskoulutukseen 2 000 lisäpaikkaa.

Vasemmistoliiton koulutuspoliittinen linjaus on, että nuorten oppivelvollisuutta jatkettaisiin 18 ikävuoteen saakka. Oppivelvollisuuden suorittaminen tapahtuisi kaikkien alle 18-vuotiaiden osalta valinnaisesti joko peruskoulussa ja lukiossa, peruskoulussa ja ammatillisissa oppilaitoksissa tai oppisopimuskoulutuksessa taikka ammatilliseen koulutukseen integroidussa työpajatoiminnassa. Uudistus on tarkoitus saattaa voimaan 1.8.2010. Tulemme myös tekemään asiaa koskevan lakialoitteen.

Ehdottamamme lisämääräraha 12 000 000 euroa kohdennettaisiin kuntien yleissivistävän koulutuksen käyttökustannusten valtionosuuksiin ja -avustuksiin siten, että perusopetukseen ohjattaisiin 8 000 000 euroa, jolla luotaisiin kuntien rahoituksen kanssa noin 4 000 oppilaan aloituspaikkaa vastaava lisäresurssi ja lukiokoulutuksen käyttökustannuksiin 4 000 000 euroa, jolla luotaisiin kuntien rahoituksen kanssa noin 2 000 oppilaan aloituspaikkaa vastaava lisäresurssi.

Ehdotamme budjettiperusteisesti valtion vuoden 2010 talousarvioon lisättäväksi edellisillä perusteilla 12 000 000 euroa momentille 29.10.30 yleissivistävän koulutuksen valtionosuuksiin ja lisättäväksi momentin perusteluihin maininnan, että määräraha osoitetaan 4 000 oppilaspaikan lisäämiseen perusopetukseen ja 2 000 paikan lisäämiseen lukioihin. Ehdotamme budjettiperusteisesti valtion vuoden 2010 talousarvioon lisättäväksi edellisillä perusteilla 8 000 000 euroa momentille 29.20.30 ammatillisen koulutuksen valtionosuuksiin koulutuspaikkojen lisäämiseksi 4 000 oppilaalla.

Ehdotamme budjettiperusteisesti valtion vuoden 2010 talousarvioon lisättäväksi edellisillä perusteilla 6 000 000 euroa momentille 29.30.32 valtionosuuteen oppisopimuskoulutuksena annettavan koulutuksen lisäämiseksi 2 000 opiskelijapaikalla.

2 Yliopistojen perusrahoitus

— momentille 29.40.50 budjettiperusteisesti yhteensä 35 000 000 euroa

Yliopistoverkostomme on suurten muutosten edessä. Samaan aikaan koveneva globaali kilpailu asettaa yliopistoille uusia laadullisia ja määrällisiä haasteita. Valitettavasti suomalaisten korkeakoulujen nousua maailman huippuyliopistojen rinnalle estää jatkuva rahoituksen alimitoitus. Määrärahojen alimitoituksen kielteisenä seurauksena on, että Suomessa opiskelija-opettajasuhde on vähintäänkin epäedullinen, kun mittarina on opetuksen laatu. Samoin puuttuvat määrärahat estävät opetuksen tehokkaan ja tarkoituksenmukaisen järjestämisen.

Tuottavuusohjelman vaatimusten poistuminen yliopistojen osalta on yksi yliopistouudistuksen perusedellytyksistä. Yliopistot eivät jatkossa ole osa valtionhallintoa, joten henkilötövuosien vähentämisvaatimuksista tulee luopua. Valtion kehysbudjetin mukaan tehokkuus- ja tuottavuustavoitteet kuitenkin sisällytetään uudenmuotoistenkin yliopistojen valtionapuperusteisiin ja talousohjaukseen. Tämä heikentää yliopistojen mahdollisuuksia suunnitella ja päättää toiminnastaan sekä vähentää mahdollisuutta parantaa opiskelija-opettaja-suhdetta.

Tarvitsemme vahvaa panostusta kaikkien yliopistojen opetusresurssien vahvistamiseen. Valitettavasti vain hallituksen esitys yliopistojen toimintamenoihin ei vielä saata suomalaista opiskelija-opettaja-suhdetta edes keskiverrolle eurooppalaiselle tasolle.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä katsoo, että yliopistojen kehittäminen vaatii pitkäjänteistä työtä ja selkeää taloudellista lisäresursointia. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä myös edellyttää, että yliopistoja kohdellaan tasapuolisesti ja että opiskelijoiden mahdollisuutta lisätään luopumalla suunnitelluista henkilöstöleikkauksista. Talousarvioesityksemme on osa Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän oikeudenmukaisuutta lisäävää vaihtoehtobudjettia.

Ehdotamme budjettiperusteisesti lisättäväksi valtion vuoden 2010 talousarvioon edellä mainituilla perusteilla 35 000 000 euroa momentille 29.40.50 yliopistojen perusrahoitukseen.

3 Opintotuki

3.1 Määrärahan osoittaminen toisen asteen opiskelijoiden opintorahaan

— momentille 29.70.55 budjettiperusteisesti 23 000 000 euroa

Vanhempien tulojen vaikutuksesta opintorahaan on säädetty opintotukilaissa. Vanhempien tulot eivät vaikuta lainkaan korkeakoulussa opiskelevan opintotukeen. Alle 20-vuotiaan toisen asteen opiskelijan opintorahassa sen sijaan otetaan vanhempien tulot huomioon. Lisäksi toisen asteen opintoraha on tasoltaan edelleen selvästi heikompi kuin korkea-asteen opintoraha. Tällainen tilanne asettaa toisen asteen opiskelijat ja korkeakouluopiskelijat eriarvoiseen asemaan.

Epäoikeudenmukainen vanhempien tuloihin perustuva opintorahan tarveharkinta pitää pois-
taa itsenäisesti asuvilta alle 20-vuotiailta toisen asteen opiskelijoilta. Opintorahan tarveharkinnan poistaminen kaikilta itsenäisesti asuvilta yli 18-vuotiailta maksaisi Kelan arvion mukaan noin 23 miljoonaa euroa. Tällä määrärahalla voitaisiin yhdenmukaistaa opintotukijärjestelmää ja tasa-arvoistaa eri kouluasteiden opiskelijoiden asemaa.

Ehdotamme budjettiperusteisesti lisättäväksi valtion vuoden 2010 talousarvioon edellisillä perusteilla 23 000 000 euroa momentille 29.70.55 lisäyksenä toisen asteen opiskelijoiden opintorahan korottamiseksi ja tarveharkinnan poistamiseksi.

3.2 Asumislisä

Lisäksi valtionvarainvaliokunnan tulisi lisätä vuoden 2010 talousarvioon 20 000 000 euroa momentille 29.70.55 opintorahan asumislisän maksamiseen budjettiperusteisesti koko kalenterivuodelta.

3.3 Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuen korottaminen

— momentille 29.70.57 budjettiperusteisesti 3 500 000 euroa

Yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opiskelevien ateriatuen tarkoituksena on tarjota opiskelijoille terveellinen ja ravitseva ateria kerran päivässä kohtuulliseen hintaan. Opiskelijat ovat oikeutettuja alennukseen aterian hinnasta ravintoloissa, jotka ovat ateriatuen piirissä. Tuki maksetaan suoraan ravintoloitsijalle, joka saa pyytää opiskelijalta lounaasta määrättyä enimmäishintaa.

Keväällä 2008 valtioneuvosto nosti yksipuolisesti opiskelija-aterian enimmäishintaa 25 sentillä 4,27 euroon. Ateriatukea ei kuitenkaan samalla korotettu, joten koko kohonneiden kustannusten taakka jäi yksin opiskelijoiden maksettavaksi. Ateriatuen ja enimmäishinnan korotusten olisikin kuljettava käsi kädessä. Täten ateriatukea tulee korottaa 25 sentillä/ateria 1.1.2010 alkaen.

Suomalainen opiskelijaruokailun ateriatukijärjestelmä täyttää tänä vuonna 30 vuotta. Viime vuonna korkeakouluopiskelijat söivät noin 14 miljoonaa tuettua ateriaa. Yli puolet opiskelijoista nauttii päivän pääaterian yleensä opiskelijaravintolassa. Ateriatuki onkin yksi parhaiten kohdistuvista opiskelijoiden tukimuodoista. Lisäksi opiskelijaruokailu on tehokkain tapa edistää opiskelijoiden ruokavalion terveellisyyttä.

Ehdotamme budjettiperusteisesti lisättäväksi valtion vuoden 2010 talousarvioon edellisillä perusteilla lisäyksenä 3 500 000 euroa momentille 29.70.57 korkeakouluopiskelijoiden ateriatuen korottamiseen.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta budjettiperusteisesti

lisää 37 000 000 euroa momentille 29.10.30 yleissivistävän koulutuksen käyttökustannusten valtionosuuteen luokkakokojen pienentämiseksi ja oppivelvollisuuden ulottamiseksi 18 ikävuoteen,

lisää 8 000 000 euroa momentille 29.20.30 ammatillisen koulutuksen

käyttökustannuksiin oppivelvollisuuden ulottamiseksi 18 ikävuoteen,

lisää 6 000 000 euroa momentille 29.30.32 oppisopimuskoulutuksen käyttökustannuksiin oppivelvollisuuden ulottamiseksi 18 ikävuoteen,

lisää 35 000 000 momentille 29.40.50 euroa yliopistojen perusrahoitukseen

lisää 23 000 000 euroa momentille 29.70.55 toisen asteen opiskelijoiden opintorahan vanhempien tuloihin liittyvän tarveharkinnan poistamiseksi ja

lisää 3 500 000 euroa momentille 29.70.57 Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuen korottamiseksi 25 sentillä/ateria sekä

että valtiovarainvaliokunta muutoin ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty

Helsingissä 14 päivänä lokakuuta 2009

Paavo Arhinmäki /vas

ERIÄVÄ MIELIPIDE 3

Perustelut

Sivistysvaliokunta käsittelee lausunnossaan et-sivän nuorisotyön jatkotoimia ja niiden rahoitus-ta, yliopistojen rahoitusta, opettajien koulutusta ja oppilaitosten perustamiskustannusten rahoitusta. Lausunnossa käsiteltävät asiat ovat perus-teltuja. Lausunnossa ei ole otettu kantaa perus- ja toisen asteen opetuksen opinto-ohjaukseen ja laatuun. Hallitusohjelman mukaan perusopetuk-sen laadun kehittämisen yhtenä kohteena on opetusryhmien koon pienentäminen. On tärkeää turvata koulunkäyntiavustajien riittävä määrä ja vastata erityisopetuksen kasvaviin tarpeisiin. Perusopetuksen ryhmäkokojen pienentämiseen on varattava riittävästi rahoitusta.

Opintojen ohjaus

Opintojen ja urasuunnittelun ohjaus on tärkeä keino ehkäistä syrjäytymistä, lyhentää koulutus-aikoja, nostaa koulutustasoa ja lisätä yhteiskun-nallista tasa-arvoa. Laaja valinnaisuus, nopea koulutusohjelmien uudistuminen ja opintojen kansainvälistyminen tuovat lisää haasteita opinto-ohjaukselle. Koulutuksen ulkopuolelle jäämi-seen vaikuttavat tutkimuksen mukaan muun muassa epärealistiset hakutoiveet. Perus-koulun jälkeisiin jatko-opintoihin hakeutuvalla nuorella ei useinkaan ole selvää se, mille alalle hakeutua. Hätiköidyt ratkaisut saattavat johtaa opintojen keskeytymiseen. Opintojen ohjauksen resurssit tulee mitoittaa suositusten mukaan.

Riittäväällä ja asiantuntevalla opintojen oh-jauksella voidaan parantaa nuoren valmiuksia löytää hänelle sopiva jatkokoulutus.

Yliopistojen rahoitus

Valiokunta käsitteli lausunnossaan yliopistojen taloudellista tilaa ja totesi yliopistojen taloudel-lisen aseman heikkenevän merkittävästi, mikäli työttömyysvakuutusmaksujen maksuvelvoite tul-lee yliopistojen hoidettavaksi talousarvioon esi-

tetyn kehysten puitteissa. Sivistysvaliokunta pi-tää työttömyysvakuutusmaksun osalta välttä-mättömänä sellaista ratkaisua, joka ei vähennä yliopistojen toimintaan tarkoitettua rahoitusta. Valtion talousarviossa ei ole kuitenkaan esitetty määrärahaa yliopistojen työnantajan työttö-myysvakuutusmaksuun.

Maamme kaikkien yliopistojen ja korkea-koulujen toimintaan tulee turvata riittävä rahoi-tus selkeällä tasokorotuksella. Nykyiset opetus-ryhmät yliopistoissa ovat liian suuret ja heiken-tävät merkittävästi opetuksen laatua. Valtion tuottavuusohjelman toteuttaminen tuottaa huo-mattavia vaikeuksia yliopistoille. Yliopistot tul-lee jättää valtion tuottavuusohjelman edellyttä-mien henkilötyövuosileikkausten ulkopuolelle, jotteivät ne heikennä opetuksen ja tutkimuksen laatua.

Erityisopetuksen lisääntyneet tarpeet ja laa-dun parantaminen

Esi- ja perusopetuksen lähtökohtana on taata opetukselliset ja sivistykselliset perusoikeudet kaikille lapsille ja nuorille. Koulutuksen ja tutki-muksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2007—2012 tavoitteeksi on asetettu perusope-tuksen laadun kehittäminen ja erityisesti ryhmä-kokojen pienentäminen, tuki- ja erityisopetuk-sen vahvistaminen sekä lasten ja nuorten hyvin-voinnin edistäminen.

Erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille tulee järjestää riittävät tukitoimet. Tarvitaan moniam-matillista yhteistyötä ja varhaista puuttumista, jotta voidaan tukea lapsen kasvua ja oppimista. Varhaisen tuen menettelytapojen ja moniamma-tillisen yhteistyön kehittämiseen tulee varata riittävä rahoitus.

Perusopetuksessa koulunkäyntiavustajien määrä on viimeisten vuosien aikana noussut nel-jästä tuhannesta noin kahdeksaan tuhanteen hen-kilöön, mutta on kuntien talouskriisin vuoksi jäl-leen vaarassa vähentyä. Koulunkäyntiavustajien

tarve kuitenkin kasvaa edelleen muun muassa erityistukea tarvitsevien oppilaiden määrän lisääntyessä jatkuvasti. Koululuokkien levottomuus on arkipäivän ongelma kouluissa. Kunnissa erityisopetusta on vähennetty mutta tukea ei ole tarjottu tilalle riittävästi. Kuntien koulunkäyntiavustajien palkkaamiseen on syytä lisätä resursseja, jotta voidaan taata opetuksellisten ja sivistyksellisten perusoikeuksien toteutuminen kaikille lapsille ja nuorille.

Perusopetuksen ryhmäkokojen pienentäminen

Opetusministeriö osoitti tänä vuonna kunnille 16 miljoonaa euroa ryhmäkokojen pienentämiseen. Opettajien ammattijärjestö OAJ:n mukaan opetusministeriön lisärahalla on pystytty taloudellisesta ahdingosta huolimatta säilyttämään nykyiset ryhmäkoot sekä lisäämään tuntijakoja ja pienryhmäopetusta. Perusopetukseen kohdistuu tällä hetkellä todella vakavat säästöpainheet; YLE:n kunnanjohtajille teettämän kyselyn mukaan kunnat aikovat ensi vuonna säästää eniten juuri opetusmenoista. Budjetissa ei ole turvattu tarpeeksi rahoitusta ryhmäkokojen pienentämiseen ministeriön panostuksista huolimatta.

Tämän syksyn suurimmat ryhmät ovat useissa suurissa Etelä-Suomen kaupungeissa yli 30 oppilaan kokoisia sekä ala- että yläluokilla. Lukumääräisesti eniten on kuntia, joissa alaluokkien suurimmissa ryhmissä on 25—30 oppilasta ja yläluokkien suurimmissa 20—25 oppilasta. Ryhmäkokojen pienentämiseen panostaminen talousarvioesitystä merkittävämmällä summalla tässä taloudellisessa tilanteessa on välttämätöntä, jotta perusopetuksen tavoitteet voisivat toteutua.

Määrärahan osoittaminen opintotuen huoltajakorotukseen

Yliopisto-opiskelijoiden terveystutkimuksen (2004) mukaan vain 8 prosentilla alle 29-vuotiaista opiskelijoista on lapsia, kun muulla vastaavanikäisellä naisväestöllä Suomessa prosenttiosuus on 38. Samaan aikaan opiskelijaterveys-

tutkimuksesta käy ilmi, että korkeakouluopiskelijoista 88 prosenttia toivoisi enemmän lapsia.

Opiskelijaperheen tuet pahimmillaan heikenevät lapsen syntyessä, vaikka tulot pysyisivät samana, sillä perheelliset opiskelijat siirtävät opintorahan asumislisältä tiukemman tulo-harkinnan alaisen yleisen asumistuen piiriin. Merkittävä lasten hankintaa viivyttävä tekijä on opiskelu.

Tästä syystä opintorahan huoltajakorotus, joka poistettiin vuonna 1992, olisi syytä palauttaa voimaan. Suomi on Pohjoismaista ainoa maa, jossa opintotuessa ei ole huoltajakorotusta. Suomessa on myös syytä ottaa käyttöön 50 euron huoltajakorotus opintotukeen.

Määrärahan osoittaminen korkeakouluopiskelijoiden ateriatuen korottamiseen

Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuki on jäänyt huomioimatta useassa peräkkäisessä budjettiesityksessä. Eri opiskelijajärjestöt ovat vaatineet korotusta ateriatukeen. Keväällä 2008 valtioneuvosto nosti yksipuolisesti opiskelija-aterian enimmäishintaa 25 sentillä ilman ateriatuen korotusta, ja tämä kaikki siirtyi opiskelijoiden maksettavaksi. Kun opiskelija-aterian enimmäishintaa edellisen kerran vuonna 2007 korotettiin, ateriatuen korjaaminen jäi eduskunnan tehtäväksi.

Tutkimuksissa opiskelijat erottuvat selkeästi yhdeksi köyhyysrajan alapuolelle jääväksi ryhmäksi suomalaisia. Ateriatukea tulee korottaa talousarvion eduskuntakäsittelyssä 25 sentillä 1.1.2010 alkaen, jotta jo valmiiksi hyvin pienituloiset opiskelijat eivät yksin joudu kantamaan kohonneiden kustannusten taakkaa.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.10.30 lisäyksenä 10 000 000 euroa perus- ja toisen asteen opetuksen opintojen ohjaukseen ja 9 000 000 euroa ryhmäkokojen pienentämiseen,

että eduskunta ottaa valtion vuoden 2009 talousarvioon momentille 29.10.30 lisäyksenä 5 000 000 euroa erityisopetuksen lisääntyneisiin tarpeisiin,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.10.30 lisäyksenä 1 000 000 euroa koulunkäyntiavustajien määrän lisäämiseen,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.70.55 lisäyksenä 8 050 000 euroa opintotuen huoltajakorotukseen,

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 29.70.57 lisäyksenä 3 500 000 korkeakouluopiskelijoiden ateriatuen korottamiseen,

että eduskunta ottaa valtion vuoden 2010 talousarvioon momentille 29.40.50 lisäyksenä 2 000 000 yliopistojen perusrahoitukseen

ja että valtiovarainvaliokunta muutoin ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 14 päivänä lokakuuta 2009

Leena Rauhala /kd